

CERCLE BENELUX D'HISTOIRE DE LA PHARMACIE

**KRING VOOR DE GESCHIEDENIS VAN DE PHARMACIE
IN BENELUX**

BULLETIN No 38
SEPTEMBER 1967

Redacteurs } Apoth. P. van de Vyvere, Brugge
Rédaction } Dr. D. A. Wittop Koning, Amsterdam

INHOUD/SOMMAIRE

D. A. Wittop Koning; De Koninklijke Nederlandse Maatschappij ter Bevordering
der Pharmacie in de afgelopen vijftientig jaren p.1

Bijgebonden:

A. Guislain; Apercu sur le passé pharmaceutique de Charleroi

A. Guislain; Une exposition d'art pharmaceutique à Charleroi.

Met toestemming van de redactie overgenomen uit het Pharmaceutisch Weekblad.

DE KONINKLIJKE NEDERLANDSE MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER PHARMACIE IN DE AFGELOPEN VIJFENTWINTIG JAREN

door

D. A. WITTOP KONING

Moest ik in het voorwoord van mijn gedenkboek „De Nederlandsche Maatschappij ter Bevordering der Pharmacie 1842 — 1942” constateren dat de Maatschappij een maand voor het honderdjarig bestaan werd opgeheven, thans, nu wij de volgende 25 jaren willen overzien, moet ik beginnen met te constateren dat de Maatschappij ook in deze 25 jaren niet voortdurend heeft bestaan, maar eerst in 1944 in rechten werd hersteld. Wel is er in stilte doorgewerkt; zo vergaderde het Hoofdbestuur nog in maart 1943 en probeerde het Pharmaceutisch Contact de band tussen de leden in stand te houden, maar er blijft in de jaren van de Duitse bezetting en van de Apothekerskamer in het officiële bestaan van de Maatschappij een hiaat van ten minste 1½ jaar.

Gedurende de oorlogsjaren bestond er dus een Pharmaceutisch Contact, waarvan de kerngroep bestond uit: H. J. M. Bartels, Ph. van der Breggen, K. Dijkstra, H. A. J. Eberhard, J. J. Eggen, J. C. Huppretz, Dr. A. Keilholz, D. C. Kok, F. W. Louwe Kooymans, G. A. W. J. O. E. Paris, Dr. J. A. C. van Pinxteren, B. H. Rypkema, A. Th. van Tilburg, J. Vergroesen, J. Vinkenburg en Dr. E. H. Vogelenzang.

Bij Koninklijk Besluit van 17 september 1944, toen alleen nog het zuiden van ons land was bevrijd, werd de N.M.P. in rechten hersteld. Op 15 juni 1945 werd aan Prof. Dr. D. H. Wester, Dr. A. Keilholz en Mr. H. R. Nord machtiging verleend om tot liquidatie van de goederen der Apothekerskamer over te gaan. Allereerst moest de opheffing van de Maatschappij ongedaan worden gemaakt, hetgeen geschiedde bij beschikking van het Nederlands Beheersinstituut. Voorts dienden de bezittingen der N.M.P. te worden teruggevorderd van de beheerders van de voormalige Apothekerskamer. De N.M.P. was de eerste van de verenigingen van haar soort die rechtsherstel heeft gekregen.

Op 20 juni 1945 werd een vergadering gehouden van de leden van het oude Hoofdbestuur en de leden van het Pharmaceutisch Contact. Besloten werd een werkcommissie in het leven te roepen, genaamd Pharmaceutisch Centrum, bestaande uit Ign. Nieuwenhuis, R. F. Armbrust, Dr. P. F. van Sensus, H. J. M. Bartels, Dr. A. Keilholz en D. C. Kok. Deze werkcommissie zou worden bijgestaan door een college van adviseurs, samengesteld uit de overige leden van het Hoofdbestuur en het Pharmaceutisch Contact, namelijk Dr. J. W. Birza, J. A. Koning, A. Th. van Tilburg, Dr. J. A. C. van Pinxteren en Dr. E. H. Vogelenzang. Ingesteld werd een Pharmaceutisch Steuncomité.

DE VOORZITTERS VAN DE K.N.M.P. SEDERT 1942

I. J. A. M. Nieuwenhuis
1938 - 1942; 1945 - 1947

J. C. Hupperetz
1947 - 1948; 1952 - 1954

A. Th. van Tilburg
1948 - 1952

J. van den Berg
1954 - 1958

H. A. A. J. Martens
1958 - 1966

Dr. J. H. M. Winters
vanaf 1966

Bij referendum werd in oktober 1945 een voorlopig Hoofdbestuur gekozen, waarna per 1 november het Pharmaceutisch Contact zijn taak neerlegde. Het nieuwe Hoofdbestuur bestond uit Ign. Nieuwenhuis (voorzitter), H. J. M. Bartels, Dr. A. Keilholz, D. C. Kok, Dr. J. A. C. van Pinxteren, A. Th. van Tilburg en Dr. E. H. Vogelenzang. Besloten werd op 21 november een vergadering met de afgevaardigden van de departementen te houden.

In 1946 werd een zuiveringsraad ingesteld en een reglement hiervoor opgesteld. In 1948 bracht de raad verslag uit van haar werkzaamheden: er werden 121 schriftelijke uitspraken gedaan en in de zittingen 117 zaken behandeld. De uitspraken bestonden uit 16 vervallenverklaringen, 4 schorsingen, 15 berispingen met uitsluiting van functies, 7 berispingen, 22 afkeuringen, terwijl er in 25 gevallen geen blaam was. De 28 andere waren ballotage-gevallen.

De eerste Algemene Vergadering na de oorlog vond plaats op 28 februari 1946 te Amsterdam. Op 12 november d.a.v. werd het Eeuwfeest van de N.M.P., in combinatie met het 100-jarig bestaan van het Departement Amsterdam, gevierd met een feestelijke vergadering in de Aula van het Indisch Instituut en een diner in Krasnapolsky.

Ter gelegenheid van de eerste Algemene Vergadering, volgens de nieuwe Statuten gehouden onder leiding van collega J. C. Hupperetz, werd op 11 september 1947 door Hare Majesteit de Koningin het predicaat Koninklijk verleend aan de N.M.P. Deze Algemene Vergadering viel samen met het Nederlands-Belgisch Pharmaceutisch Congres dat in de Aula van de Rijksuniversiteit te Leiden werd geopend door Minister Drees. Collega Hupperetz beschreef de

maatschappelijke ontwikkelingen, terwijl Prof. Dr. E. H. V o g e l e n z a n g als derde spreker de wenselijkheid van een grondige wijziging van de studie in de farmacie onder ogen zag. De heer P. S i d e r i u s vertegenwoordigde de A.N.P.S.V.

Inrichting van de Maatschappij

Een van de eerste dingen die na de oorlog diende te gebeuren, was een wijziging van de Statuten en het Huishoudelijk Reglement in verband met een algemeen begeerde reorganisatie.

Twee belangrijke kwesties leefden toen onder de leden, namelijk de vraag of de overheid bereid zou zijn van de Maatschappij een publiekrechtelijk lichaam te maken met eigen verordenende macht en daarnaast het probleem hoe het Hoofdbestuur op snellere wijze de mening van de departementen kon horen dan via de gewoonlijk slechts eenmaal per jaar bijeenkomende Algemene Vergadering.

Het eerste punt is nooit tot uitvoering gekomen, voor het tweede werd de oplossing gevonden in de instelling van het Vertegenwoordigend College. Dit zou bestaan uit de leden van het Hoofdbestuur, uit leden aangewezen door de departementen en uit leden, benoemd door het College. Het College zou uit ten hoogste 25 leden bestaan. De leden van het Hoofdbestuur hebben geen stemrecht indien het College als beroepsinstantie van beslissingen van het Hoofdbestuur fungeert en ook niet als het College wordt aangevuld met personen die niet door de departementen zijn aangewezen.

Als bezwaar tegen de instelling van het Vertegenwoordigend College wordt aangevoerd dat de belangstelling voor de Algemene Vergadering, die toch al niet groot was, natuurlijk nog minder zal worden en dat de zaken nu niet meer aan alle leden ter beoordeling worden gegeven. Het beleid zal niet meer worden aangegeven door de Algemene Vergadering maar door het College; dit wordt het lichaam met de hoogste beschikkingsmacht. V a n d e n D r i e s ging zelfs zo ver te verklaren: „De Algemene Vergadering wordt overbodig, de eenheid is nu hopeloos weg”.

Inderdaad bleek het in 1953 nodig te zijn de taak van het College tot een adviserende te beperken. Mag dan het Hoofdbestuur via het College sneller ruggespraak kunnen houden met de departementen, het contact met de leden is inderdaad ernstig geschaad. In 1952 wordt de ontevredenheid over de Statuten en Reglementen en de daaruit voortkomende samenwerking van het Hoofdbestuur met het overige deel van het College in de Algemene Vergadering tot uiting gebracht. De wens naar meer openbare behandeling en naar meer zeggenschap der leden over de zaken van de Maatschappij komt naar voren.

Bij de statutenwijziging van 1946 bleef de zetel te Amsterdam. In 1951 wordt voorgesteld de zetel te verplaatsen. Het Departement Gelderland constateert: „door het kopen van het pand aan de Alexanderstraat wordt in feite de zetel der Maatschappij naar Den Haag verplaatst. Het is principieel onjuist dat dit is geschied zonder medeweten der leden”. Aangezien deze gang van zaken toch niet

meer ongedaan was te maken wordt in 1954 de zetel verplaatst naar 's-Gravenhage.

In de doelstelling van de Maatschappij wordt „de goede geneesmiddelenvoorziening” voorop geplaatst. Bij de middelen om dit te bereiken vallen de volgende veranderingen bij de statutenwijziging van 1946 op:

- a. het bevorderen van een goede uitoefening der farmacie;
- b. het apart noemen van het farmaceutisch hulppersoneel bij het bevorderen van een goede opleiding;
- c. het organiseren van voordrachten en cursussen ter bevordering van de verdere ontwikkeling der apothekers.

Verdere wijzigingen in de Statuten betreffen de afschaffing van het systeem van buitengewone leden (niet-apothekers) in verband met het provisoraatsprobleem, en van algemene leden. In de plaats hiervan komt een nieuwe regeling voor de aanmelding van gewone leden. Was men vroeger lid van een departement en daarmee automatisch lid van de Maatschappij, thans is het omgekeerd; men meldt zich bij de Maatschappij en wordt daarna ingedeeld bij een departement. Lid zijn van alleen de Maatschappij is dus onmogelijk. De benoeming van de ereleden geschiedt in het vervolg door het College in plaats van door de Algemene Vergadering; dit wordt later weer gewijzigd in een benoeming door de Algemene Vergadering, nadat een gunstig advies van het College is ontvangen.

Nieuw is ook een hoofdstuk over de gevolgen van het lidmaatschap. Dit was noodzakelijk, omdat beëindiging van het lidmaatschap niet mocht inhouden dat daarmee ook onttrekking aan de bepalingen van Bindende Besluiten en collectieve arbeidsovereenkomsten plaatsvond.

De benedengrens van de omvang der departementen wordt gebracht van 8 op 15 leden, zulks om vorming van al te kleine departementen te voorkomen.

Het Hoofdbestuur telt zeven leden in plaats van vijf, die bij referendum voor drie jaar worden gekozen. Ieder jaar treden twee of drie leden af, die eenmaal herkiesbaar zijn. De voorzitter wordt als zodanig gekozen. De procedure bij herkiezingen blijkt zo tijdrovend te zijn dat de Algemene Vergadering in 1950 besluit dat in functie treden plaatsvindt vier weken na de verkiezing. Het College voorziet in tussentijdse vacatures van het Hoofdbestuur; dit wordt later weer veranderd in dien zin dat het Hoofdbestuur zo nodig tijdelijk voorziet in een tussentijdse vacature, na het College te hebben geraadpleegd. In 1949 wordt besloten dat de voorzitter pas wordt gekozen nadat de samenstelling van het nieuwe Hoofdbestuur bekend is.

In 1959 wordt de vorm van de verkiezing van het Hoofdbestuur opnieuw gewijzigd. Er zal eerst uitgebreid overleg in de departementen moeten plaatsvinden; ieder departement mag tweemaal zoveel kandidaten stellen als er vacatures zijn; daarna volgt weer overleg in de departementen, en zo nodig een stemming om te beslissen hoe op de Algemene Vergadering moet worden gestemd. In deze tijd ontstaat het gebruik dat evenveel kandidaten worden gesteld als er vacatures zijn.

Een voorstel dat het Hoofdbestuur in 1955 nam tot reorganisatie van de leiding in de Maatschappij werd teruggenomen wegens te grote bezwaren bij de departe-

menten. Het is nooit meer ter tafel gekomen. De gedachten gingen daarbij uit naar een structuur waarin een door de Algemene Vergadering gekozen Hoofdbestuur het beleid zou blijven bepalen, doch waarbij onder zijn toezicht een „directie” zou functioneren met vrij aanzienlijke volmachten. In deze gedachtengang zouden de functies van secretaris en penningmeester in handen moeten worden gelegd van een „full-time”-apotheker, die namens het Hoofdbestuur optreedt. Ook zou het Hoofdbestuur apothekers voor bepaalde werkzaamheden als „gedelegeerden” moeten kunnen aanstellen. Tenslotte zou het Hoofdbestuur niet-apothekers, zoals economen, juristen e.d. moeten kunnen aantrekken om te adviseren c.q. om in bepaalde zaken namens de Maatschappij op te treden. De Algemene Vergadering zag geen heil in deze opzet.

Bindende Besluiten

Maatschappij, departementen en afdelingen kunnen Bindende Besluiten nemen zoals dat voor de oorlog ook reeds mogelijk was. Tot nu toe zijn drie Bindende Besluiten genomen, namelijk:

001. Controle op de fabricage van geneesmiddelen in het groot (intussen vervallen nu de wet dit regelt).
002. Contracten inzake beheer en exploitatie van apotheken.
003. Landelijke subsidieregeling voor de opleiding tot apothekersassistent(e).

Bureau

De adjunct-secretaris Mr. J. O v a a overleed in de oorlog. J. C. H u p p e r e t z was van 1948 — 1950 algemeen secretaris. Hij werd opgevolgd door Dr. J. H. M. W i n t e r s, die dit tot zijn voorzitterschap in 1966 bleef. Naast hem werd in 1956 L. M. K u y v e n h o v e n aangesteld als adjunct-algemeen secretaris, hetgeen hij tot 1966 was om vervolgens W i n t e r s als algemeen secretaris op te volgen. Mr. H. R. N o r d is vanaf 1945 juridisch adviseur van de Maatschappij geweest. In 1962 werd hij benoemd tot secretaris-generaal van het Europese Parlement te Luxemburg. Na zijn vertrek trad Mr. E. D. H a r d e r w i j k als juridisch adviseur in dienst van de Maatschappij.

Commissies

Het Huishoudelijk Reglement van 1954 maakt onderscheid tussen vaste commissies, benoemd door de Algemene Vergadering, en tijdelijke commissies, benoemd door het Hoofdbestuur. Artikel 53 vermeldt 13 permanente commissies:

- a. Commissie voor Maatschappelijke Belangen.
- b. Commissie voor het Ziekenfondswezen.
- c. Commissie voor de Tarieven.
- d. Commissie voor de Financiën.
- e. Commissie voor de Codex Medicamentorum Nederlandicus en het Formularium Medicamentorum Nederlandicum.

- f. Commissie voor Wetenschappelijke Ontmoetingen.
- g. Commissie voor de Geschiedenis.
- h. Commissie voor de Opleiding tot Apothekers-assistent(e).
- i. Commissie voor Collectieve Voorlichting.
- j. Commissie voor het Ondersteuningsfonds.
- k. Documentatie-Commissie (thans Centrale Documentatiecommissie).
- l. Commissie van Redactie voor het Orgaan (thans Commissie van Redactie voor het Pharmaceutisch Weekblad).
- m. Laboratorium-Commissie.

Verticale organisatie

De Maatschappij is ook verticaal georganiseerd. Indien leden der Maatschappij, aldus art. 31 der Statuten, zich onderling afzonderlijk verenigen ter behartiging van bepaalde belangen, zullen de Statuten en Reglementen van zulke afzonderlijke organisaties niet in strijd mogen zijn met die der Maatschappij. Als verticale groeperingen worden in 1952 genoemd: de Vereniging van Spoorwegapothekers (intussen opgeheven), de Groep van Apothekers-Opleiders voor het Apothekers-assistentexamen, de Groep van Ziekenhuisapothekers, de Stichting Verenigde Nederlandse Apotheken en de Groep Niet Apotheek Bezittende Apothekers (eveneens opgeheven).

Over deze verticale organisatie is nogal wat ongerustheid in de Maatschappij geweest; men vreesde een uiteenvallen in verschillende groeperingen. In 1952 verklaart voorzitter H u p p e r e t z: „Het zal voor het Hoofdbestuur een eis en een zorg zijn te trachten een splitsing tegen te houden, opdat er geen belangenstrijd zal ontstaan binnen de K.N.M.P. . . . Het Hoofdbestuur zal nauwlettend toezien dat nooit het belang van de pharmacie wordt gesteld onder het persoonlijk belang”.

De Vereniging van Spoorwegapothekers verloor al vele jaren geleden zijn bestaansrecht, toen het spoorwegpersoneel de vrije apothekerskeus verkreeg, waardoor de Vereniging overbodig was geworden. Zij werd op 1 januari 1953 opgeheven.

De Groep van Ziekenhuisapothekers bestond reeds vóór de oorlog. In de naoorlogse jaren nam het aantal ziekenhuisapothekers sterk toe. In 1951 zegt voorzitter V a n T i l b u r g dat het „alleszins gerechtvaardigd is de voorziening van de ziekenhuizen voor de apothekers op te eisen. De apotheker zal dan echter bereid moeten zijn niet alleen de volledige verantwoordelijkheid te willen dragen voor de geleverde geneesmiddelen maar tevens over de apparatuur moeten beschikken om op verantwoorde wijze ook in de gespecialiseerde ziekenhuisreceptuur te voorzien”. In 1964 worden een modelcontract voor toezichthoudende apothekers in ziekenhuizen en een modelovereenkomst voor ziekenhuisapothekers opgesteld. De Groep verklaart zich in 1965 bereid leden, die geen ziekenhuisapotheker zijn en toch op enigerlei wijze betrokken zijn bij de farmaceutische voorziening van een ziekenhuis, van voorlichting te dienen. Voor deze leden is het mogelijk, buiten-

gewoon lid te worden van de Groep van Ziekenhuisapothekers. In 1961 wordt voorgesteld aan verpleegtehuizen een arts en een apotheker te verbinden die tevens in de staf zouden worden opgenomen.

De Groep Nederlandse Industrie-Apothekers is opgericht in 1955; door de ontwikkeling van de farmaceutische industrie neemt het aantal industrie-apothekers nog steeds toe.

De Stichting Verenigde Nederlandse Apotheken, opgericht in 1948 door leidinggevende figuren in de Maatschappij, heeft als doelstelling de oudedagsverzorging van apothekers en de verzorging van weduwen en wezen van apothekers. De apothekers die zich hierbij aansluiten doen dit op geheel vrijwillige basis. Indien de Stichting de apotheek overneemt wanneer de aangesloten apotheker de leeftijd van 65 jaar heeft bereikt, of wanneer bij eerder overlijden van de apotheker de apotheek van de weduwe wordt overgenomen, wordt een regeling getroffen voor *de uitkeringen. Doordat deze uitkeringen berusten op een verdere exploitatie van de apotheek zijn ze waarde- en zelfs welvaartsvast.* In het kader van de vrije beroepen is deze vorm van praktijkbeëindiging bijzonder opmerkelijk! Als organisatie staat de Stichting V.N.A. los van de Maatschappij.

Het provisoraat

„De apotheker moet dienaar zijn van de Volksgezondheid, geen dienaar van een onderneming van een ondeskundige” (Nieuwenhuis, 1946). Bij de statutenwijziging van 1946 wordt het instituut van buitengewone leden (niet-apothekers) opgeheven en het Hoofdbestuur zegt toe het provisoravraagstuk met spoed te zullen regelen. Dit resulteert in 1949 in een Bindend Besluit, omschrijvende het begrip provisor en de voorwaarden ten aanzien van de overeenkomst tussen hem en de eigenaar. In 1950 wordt op de Algemene Vergadering een motie aangenomen „dat in het belang van de volksgezondheid de eigenaar van de apotheek apotheker behoort te zijn”.

In 1952 werd de Groep Niet Apotheek Bezittende Apothekers (N.A.B.A.) opgericht. De nieuwe Wet op de Geneesmiddelenvoorziening maakte in beginsel een eind aan het probleem van de onbevoegde eigenaar, doordat in art. 15 van het Besluit uitoefening artsenijsbereidkunst werd bepaald dat een apotheker zijn beroep niet mag uitoefenen in dienst van of in maatschap met niet-apothekers. Daardoor werd ook de N.A.B.A. overbodig; zij werd in 1963 opgeheven.

Documentatiedienst

De Documentatie-Commissie werd in 1949 in het leven geroepen. Uit het Greshofffonds werd een bedrag van f 4.000,— beschikbaar gesteld voor het tot stand komen van de dienst. In 1957 kon voorzitter Van den Berg in zijn openingsrede verklaren: „De artsenijschat is in een kaartsysteem gebracht dat zo waardevol is gebleken dat wij het niet meer missen kunnen”.

In 1960 begint de Documentatiedienst toxicologische gegevens te verzamelen en

documentatiemateriaal gereed te maken om de apotheker in staat te stellen de arts snel van de meest urgente gegevens te voorzien, bijvoorbeeld bij vergiftigingen door plantenziektebestrijdingsmiddelen, technische chemicaliën enz. In 1961 worden subcommissies gevormd voor toxicologie en praktische farmacie. In 1962 wordt de Documentatie-Commissie met de twee subcommissies omgezet in een Centrale Documentatiecommissie met drie vaste commissies, namelijk de Documentatiecommissies voor Toxicologie, voor Praktische Farmacie en voor Farmacotherapie.

Het Documentatiebureau dat vanaf de oprichting onder leiding van mejuffrouw P. H. van Marle heeft gestaan, breidt zich gestaag uit. In 1960 wordt mejuffrouw H. de Ru als tweede apotheker bij de Documentatiedienst aangesteld.

Wanneer J. F. Kok in 1965 aftreedt als voorzitter van de Centrale Documentatiecommissie kan hij met voldoening onder meer het bestaan vermelden van een geneesmiddelendocumentatie met circa 12.500 kaarten, een toxicologische documentatie op groene kaarten en een farmacotherapeutische voorlichting in de vorm van farmacotherapeutische overzichten, die gelijktijdig verschijnen in het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* en het *Pharmaceutisch Weekblad*.

Laboratorium der Nederlandse Apothekers (L.N.A.)

Het is wederom in 1949 dat het eerst wordt gesproken van een poging om te komen tot reglementering van en controle op de verpakte geneesmiddelen. Het zou echter nog zes jaar duren voordat een bespreking van dit onderwerp plaatsheeft in een Algemene Vergadering. Op de Algemene Vergadering in 1955 hield Prof. Dr. J. A. C. van Pinxteren een inleiding bij de behandeling van dit onderwerp, waarin hij de verschillende taken voor dit laboratorium opsomt: oplossen van de moeilijkheden die zich bij de receptuur kunnen voordoen; verstrekken van gegevens over nieuwe geneesmiddelen; onderzoek van nieuwe geneesmiddelen die de apotheker moeilijk zelf kan onderzoeken; voorlichting over nieuwe apparatuur die in de receptuur kan worden gebruikt en de controle van specialités. De medewerking van de leden zal niet slechts behoeven te bestaan uit de overigens noodzakelijke financiële bijdragen, maar zo mogelijk tevens uit het deelnemen aan het laboratoriumonderzoek.

In hetzelfde jaar wordt het Laboratorium der Nederlandse Apothekers opgericht en de Laboratorium-Commissie ingesteld. Wederom houdt Prof. Van Pinxteren een betoog waarin hij o.a. zegt: „Daar waar we ieder voor zich niet verantwoordelijk kunnen zijn, daar zullen we gezamenlijk wel in staat zijn die verantwoordelijkheid te dragen. Alles wat ertoe bijdraagt een wellicht schadelijke vergissing te voorkomen is, behalve in het belang van de patiënt, ook in het belang van fabrikant en groothandel”. Maar hij zegt ook: „Een door ons collectief opgezet laboratorium, dat in zijn doelstellingen, in zijn werkmethode, in zijn financiële exploitatie niet volkomen onafhankelijk is, heeft geen zin. Het gaat niet om de preparaten met wetenschappelijke basis, de speciale preparaten, het gaat om de con-

trole op de mengseltjes, waarvan de bereiding en aflevering ons terrein is. We zullen er dus voor moeten zorgen dat bereidingsvoorschriften daarvoor worden uitgewerkt en te boek gesteld. Wat wij in eerste instantie willen gaan doen, is het kaf van het koren scheiden in een controle van specialités van twijfelachtige herkomst en samenstelling”.

Dr. A. W. M. I n d e m a n s wordt benoemd tot medewerker, later gevolgd door J. J. A. M. v a n d e L a n g e r i j t, Dr. G. J. M u l d e r en H. L u s s e. Het laboratorium heeft reeds zeer veel specialité-onderzoek verricht; vele bereidingsvoorschriften en onderzoekvoorschriften zijn gepubliceerd. Thans is begonnen met de publikatie van het Formularium (F.N.A.) in samenwerking met de Documentatiecommissie voor Praktische Farmacie.

Tot nu toe geeft het Farmaceutisch Laboratorium te Utrecht onderdak aan het L.N.A. In 1962 werd een architect aangezocht om een ontwerp te maken voor de nieuwbouw van het laboratorium. Daartoe werden door de Maatschappij de panden Alexanderstraat 13 en 15 aangekocht, waarin inmiddels de Documentatiedienst ook werd ondergebracht.

Commissie Modelapothek

In 1955 brengt de tijdelijke Commissie Modelapothek rapport uit over een ontwerp-modelapothek, ontstaan uit een prijsvraag die in 1950 was uitgeschreven. Dit rapport, waaraan tevens het Bouwcentrum te Rotterdam heeft medegewerkt, wordt in 1957 aan alle leden toegezonden.

Erecode

De ethische normen waaraan de apotheker bij een juiste uitoefening van zijn beroep is gebonden, dienen nader te worden omschreven. Het jaar 1949 brengt ons een ontwerp voor de formulering van de beroepsethiek, bestaande uit een algemeen en een bijzonder gedeelte waarvan het laatste gesplitst is in:

- a. regelen, betreffende het optreden van de apotheker naar buiten;
- b. regelen, betreffende de goede verhouding tussen de beroepsgenoten;
- c. regelen, betreffende de wijze van uitoefening van het beroep.

Dit ontwerp wordt in 1950 niet aangenomen; wel zullen op basis van het algemene gedeelte een erecode en richtlijnen voor de beroepsethiek worden opgesteld. Het is slechts de bedoeling dat de tuchtrechter een algemene norm wordt gegeven. Men moet deze regels dus zeker niet zien als een reglement of een wet. In 1953 wordt de erecode aangenomen, nadat de richtlijnen voor de beroepsethiek reeds in 1951 waren aanvaard.

Raad van Tucht

De Statuten van 1946 geven als middelen om de doelstellingen van de Maatschappij te verwezenlijken onder andere aan: het bestrijden van misstanden op het gebied der farmacie, het nemen van maatregelen ter handhaving van de beroepseer

en het organiseren van rechtspraak. Het reeds uit 1936 daterende Reglement van de Raad van Tucht werd eerst in 1958 opnieuw vastgesteld.

Raad van Beroep

Nadat in 1953 de taak van het Vertegenwoordigend College tot een adviserende was teruggebracht, was het noodzakelijk een orgaan in te stellen voor de behandeling van beroep tegen uitspraken van het Hoofdbestuur, zoals in de Statuten en het Huis-houdelijk Reglement wordt toegelaten. Daartoe wordt in 1954 de Raad van Beroep ingesteld. De Raad beslist in hoogste ressort en heeft de bevoegdheid de uitspraak te publiceren. De Raad behandelt onder meer beroepszaken met betrekking tot vestigingsaangelegenheden.

Wet op de Geneesmiddelenvoorziening

Een van de belangrijkste gebeurtenissen in de laatste 25 jaar van het bestaan van onze Maatschappij is wel het tot stand komen van de Wet op de Geneesmiddelen-voorziening in 1958. De langdurige voorbereidingen hebben de Maatschappij vele jaren beziggehouden. In 1952 wordt het wetsontwerp ingediend en na ampele discussies tussen de talrijke belangengroepen, die zich ook bij de verdere behandeling fel voortzetten, komt in 1954 het Voorlopig Verslag van de Tweede Kamer. Voorzitter Van den Berg wijdt in 1954 beschouwingen hieraan in zijn jaarrede. Pas in 1956 volgt de Memorie van Antwoord van de minister en wederom is het Van den Berg die de ontwerp-wet tot onderwerp van zijn rede heeft. Als belangrijkste punten memoreert hij:

- a. *grotere ziekenhuizen krijgen een eigen apotheker en de voorziening van de kleinere komt onder toezicht van een gevestigd apotheker;*
- b. *bij de verzorging van het platteland wordt een 5-kilometer-grens aangehouden ter vervanging van het begrip „plaats” uit de wet van 1865 en wordt de apotheekrijpverklaring ingevoerd;*
- c. *de registratie van en de overheidscontrole op de verpakte geneesmiddelen worden geregeld;*
- d. *de U.A.-lijst wordt op basis van de wet gesteld;*
- e. *een apotheekbesluit wordt aangekondigd.*

De voorzitter memoreert de door de drogisten gevoerde actie om een plaats in de Wet op de Geneesmiddelenvoorziening te krijgen, welke actie door het bedrijfsleven werd gesteund.

De voorzitter verklaart dat de apothekers de nieuwe wet niet zien als een instrument om de drogisten de verkoop van eenvoudige verpakte geneesmiddelen onmogelijk te maken; dat, indien ergens op het platteland behoefte bestaat aan een medicus en deze daar slechts kan bestaan indien hij tevens apotheekhoudend mag zijn, hiermede rekening gehouden dient te worden; dat een optimale farmaceutische verzorging alleen door de apotheker kan worden verleend en niet door de daarvoor niet-opgeleide arts en dat in de wet op duidelijke wijze de terreinen afgebakend

dienen te worden.

Na enkele nota's van wijziging en een nieuwe tekst voor de plattelandsparagraaf ter vervanging van de 5-km-grens, wordt de wet in 1958 aangenomen.

In 1964 vinden besprekingen plaats met de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst betreffende de financiële schade die bepaalde apotheekhoudende artsen kunnen lijden door de invoering van de wet. Achtereenvolgens worden vele gebieden door de minister aangewezen als gebieden in de zin van art. 7 van de wet, de z.g. apotheekrijpe gebieden. In 1966 is het aantal apotheekrijpe gebieden tot 40 gestegen.

Wetenschappelijk Congres, Najaarsbijeenkomst en Post-Universitaire Cursussen

De Statuten van 1946 vermelden reeds als een der middelen om de doelstellingen van de Maatschappij te verwezenlijken „het organiseren van voordrachten en van cursussen ter bevordering van de verdere ontwikkeling der apothekers”. Reeds in 1948 kwam een verzoek binnen om herhalingscursussen te organiseren en in het volgende jaar kon het Hoofdbestuur mededelen dat binnen afzienbare tijd te Amsterdam, Leiden, Utrecht en Arnhem cursussen voor apothekers zouden worden georganiseerd over waterstofionenconcentratie, over nieuwe bepalingsmethoden bij het geneesmiddelenonderzoek en over praktische receptuur en toepassing van technische hulpmiddelen. De Post-Universitaire Cursussen voor apothekers, die hieruit zijn voortgekomen en die nu reeds verscheidene jaren aan de vier universiteiten worden gegeven, ondervinden grote belangstelling.

In 1953 werd de eerste Najaarsbijeenkomst gehouden. In 1958 wordt vermeld dat de Najaarsbijeenkomst wordt gehouden in samenwerking met de Groep van Ziekenhuisapothekers en de Commissie voor Wetenschappelijke Ontmoetingen. In 1961 wordt aan Prof. Dr. P. S o r g d r a g e r dank gebracht voor de organisatie van deze bijeenkomsten.

Sedert 1950 wordt, aansluitend aan de Algemene Vergadering, een Wetenschappelijk Congres gehouden, als voortzetting van het Pharmaceutisch Congres, dat voordien met een Algemene Vergadering werd gecombineerd. In het begin werd hiervoor doorgaans een bepaald thema gekozen zoals de chemotherapie der tuberculose, de betekenis van de vorm van het geneesmiddel, geneesmiddelvormen voor parenterale toediening, de controlerende en bereidende functie van de apotheker. Later werden op één congres diverse onderwerpen uit de verschillende terreinen van de farmacie behandeld.

Vestigingsbeleid

„Opdat de Pharmacie zo goed mogelijk beoefend worde, is een juiste verdeling der apotheken over den lande een dringend vereischte” zei N i e u w e n h u i s in zijn rede in 1946. In 1950 houdt V a n T i l b u r g een pleidooi voor een vestigingsbeleid, waarvan hieronder een samenvatting volgt. Hij onderscheidt:

a. geordende vestiging, inhoudende een in alle opzichten wetenschappelijk ver-

antwoorde uitoefening van het beroep, in apotheken met meer dan één apotheker en met een ver doorgevoerde taakverdeling, zodat aan ieder onderdeel van de farmacie, zoals de controle op identiteit en zuiverheid, de eigen bereiding van de meest uiteenlopende geneesmiddelenvormen en de dagelijkse receptuur, de volle aandacht kan worden besteed;

- b. vrije vestiging, met een apotheek onder leiding van één apotheker met meer of minder geschoold hulppersoneel; de verschijningsvorm van deze apotheek is over het algemeen genomen een geheel andere dan in het voorgaande geval. Deze apotheek heeft geenszins het karakter van een plaats waar eigen bereiding van geneesmiddelen centraal staat, maar veel meer dat van een verkoopinstelling van geprefabriceerde geneesmiddelen, van cosmetica, parfumerieën en verwante artikelen. In vele gevallen herinnert alleen het opschrift nog aan de apotheek.

Geordende vestiging levert dus een verantwoorde spreiding van apotheken, welke wordt bepaald door minimumnormen te stellen aan het aantal zielen per apotheek. Bij vrije vestiging wordt het zielen aantal per apotheek steeds kleiner en de apothekers worden gedwongen een inkomen uit andere bronnen dan de geneesmiddelenbereiding te zoeken. Vooral in de grotere centra hebben wij al een teveel aan apotheken. Het commerciële element heeft zijn intrede gedaan, getuige de ergerlijke etalering van allerlei niet-farmaceutische artikelen, zoals vermageringsmiddelen, cosmetica, tandpasta's, zonnebrandmiddelen enz. Het Hoofdbestuur, zo gaat Van Tilburg verder, is zich dit terdege bewust en er is niet het minste verschil van mening, aan welk van de geschetste systemen de voorkeur moet worden gegeven.

Het Hoofdbestuur had toen voorkeur voor het verkrijgen van een verordenende bevoegdheid voor vestiging, voor de regeling van het provisoraat en voor de aflevering van geneesmiddelen. Rond 1952 onderzoekt het Hoofdbestuur de mogelijkheid van een publiekrechtelijke organisatie met een concessiestelsel in handen van de Maatschappij. Zo ver is het echter niet gekomen.

In 1951 vraagt de Algemene Vergadering naar de normen voor claimverlening; het opstellen van een vestigingsreglement wordt overwogen, maar het verschijnt niet. Eerst in 1959 wordt een rapport uitgebracht aan het Vertegenwoordigend College en pas in 1962 aanvaardt de Algemene Vergadering een concept-samenvatting vestigingsbeleid. Hiermee werd goedkeuring verleend aan een vestigingsbeleid, zoals dat in de loop der jaren na de oorlog was gegroeid. Bij het beginnen van een nieuwe apotheek dienen de leden van de Maatschappij tevoren toestemming van het Hoofdbestuur te hebben verkregen, terwijl vóór de oorlog slechts het vragen van een advies verplicht was.

Deze „geleide vestiging” was reeds door de Algemene Vergadering van 1954, na een toelichting van de toenmalige voorzitter van de Commissie voor Maatschappelijke Belangen, Prof. Dr. J. A. C. van Pinxteren, aanvaard. De vestigingsregels en de desbetreffende procedure werden echter pas vastgelegd door de Algemene Vergadering van 1962. Overigens is niet bedoeld dat deze regels voor

altijd zouden gelden. Integendeel: aanpassing aan veranderende omstandigheden zal noodzakelijk blijven.

In de latere jaren komt de vraag naar voren in hoever de harmonisatie in E.E.G.-verband invloed zal hebben op het private vestigingsbeleid van de K.N.M.P.

Stichting Credietfinanciering

Er blijkt in de naoorlogse jaren een grote kapitaalbehoefte te bestaan, zowel bij overnemen als bij een nieuwe vestiging van een apotheek, zodat in 1952 wordt overgegaan tot oprichting van de Stichting Credietfinanciering. Deze Stichting werkt samen met de Middenstandsbank. Het stichtingsbestuur wordt door de Algemene Vergadering benoemd op voordracht van het Hoofdbestuur. In 1954 wordt f 100.000,— aan effecten door de K.N.M.P. als borg gesteld, in 1958 wordt gesproken over kredietverruiming bij de Stichting. In 1961 blijkt dat er toch nog betrekkelijk weinig gebruik wordt gemaakt van deze mogelijkheid ondanks het feit dat de voorwaarden gunstiger zijn dan elders het geval is. Toch groeit de omvang van de kredietverstrekking in de jaren daarna, zodat het Hoofdbestuur ingaat op een desbetreffend verzoek van het stichtingsbestuur om verruiming van de kredietgeving mogelijk te maken door opnieuw f 100.000,— aan effecten als onderpand ter beschikking te stellen.

N.V. Vereenigde Nederlandsche Apotheken (N.V. V.N.A.)

De gevolgen van het beheer van de Apothekerskamer zijn voor de N.V. V.N.A. al even ingrijpend geweest als voor de Maatschappij. Het heeft na de bevrijding geruime tijd van intensieve werkzaamheid gekost alvorens het beheer weer in goede banen was geleid. Zonder anderen tekort te doen dient hier de naam van collega D. C. K o k te worden vermeld, die gedurende vele jaren secretaris-penningmeester van de Raad van Beheer is geweest. In 1952 waren alle daarvoor in aanmerking komende apotheken overgedragen.

Bij de nieuw opgezette apotheken wordt zo spoedig mogelijk een overeenkomst voor overdracht gesloten. In overleg met de Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst worden de wederzijdse belangen in een bepaalde penetratie besproken. Vervolgens wordt een geschikte apotheker gezocht, aan wie de Maatschappij een bepaald salaris garandeert totdat hij zelf eigenaar wordt.

In 1954 wordt verslag uitgebracht van de stand van zaken. Het blijkt dat alle penetraties welke de N.V. vanaf 1930 heeft opgezet, zijn geslaagd, behalve een vestiging te Delfzijl in de jaren 1941 — 1945, welke om politieke redenen werd teruggenomen. Genoemd kunnen worden uit de latere jaren onder meer vestigingen te Aalsmeer, Bergen, Katwijk, Emmeloord, Nunspeet, Voorschoten, Hoogvliet, en in 1964 Dronten in Oostelijk Flevoland. Vanaf 1961 wordt door de Maatschappij jaarlijks f 30.000,— ter beschikking gesteld voor penetratie en sanering, waarvan de helft à fonds perdu kan worden gebruikt.

Naast een taak bij de penetratie op het platteland had de N.V. V.N.A. op verzoek van en in overleg met het Hoofdbestuur, bemoeienis met problemen van bijzondere aard, die soms met de verzorging van de scheidende apotheker of diens nabestaanden, en in andere gevallen met sanering verband hielden (Velp, Voorburg, Utrecht, 's-Gravenhage).

Sanering

Het grote aantal apotheken dat men vaak aantreft in de centra van grote steden vraagt, vooral door de ontvolking van de binnenstad, om sanering. Het is voor de Maatschappij moeilijk hier regelend op te treden. In het begin van de jaren vijftig werd getracht bij een nieuwe vestiging aan verplaatsing van bestaande apotheken voorrang te verlenen. Dit stuitte echter op grote bezwaren, zodat bij het vestigingsbeleid tenslotte de regel werd gevolgd dat verplaatsingsaanvragen, evenals aanvragen voor een nieuwe vestiging, volgens de datumvolgorde op de aanvraaglijsten worden genoteerd. In de meeste gevallen wordt bij opheffing van een apotheek, onder betaling van een redelijke vergoeding, de praktijk overgenomen door de apothekers die in de omgeving zijn gevestigd.

Inmiddels loopt het aantal apotheken in deze centra soms zo snel terug, dat de geneesmiddelenvoorziening hier en daar in gevaar dreigt te komen. In sommige gevallen liggen de apotheken thans op vrij grote afstanden van elkaar. Misschien zou in een bepaald geval met steun van buiten af de helpende hand kunnen worden geboden.

Oudedagsvoorziening apothekers

In 1951 wordt een commissie ingesteld ter bestudering van de mogelijkheden van een oudedagsvoorziening voor apothekers. Deze commissie heeft, onder voorzitterschap van Prof. Dr. F. H. L. v a n O s, vele vergaderingen gehouden en rapporten bestudeerd. Een eindrapport van de commissie is nooit verschenen, wel werd in een Algemene Vergadering mondeling verslag uitgebracht. Men is op moeilijk oplosbare problemen gestuit, in hoofdzaak hieruit voortkomende, dat zonder een wettelijke regeling geen afdoende resultaat bereikbaar werd geacht. Art. 15 van het Besluit uitoefening artseneijbereidkunst maakte de vraag echter weer actueel. In 1964 heeft het Hoofdbestuur opnieuw een commissie ingesteld die zich thans in verschillende richtingen over de problemen oriënteert.

Ziekenfondspraktijk

In de oorlogsjaren werd een verplichte verzekering ingevoerd voor alle werknemers onder een bepaalde loongrens. Het percentage van de bevolking dat hieronder viel groeide van ongeveer 40 pCt. in 1940 tot ongeveer 70 pCt. in 1945.

In 1946 zegt N i e u w e n h u i s: „De apotheker moet dienaar zijn der Volksgezondheid, geen dienaar van het Ziekenfondsbestuur”. De financiële regeling tussen de apothekers en de ziekenfondsen bestond toen nog uit een vast bedrag per

verzekerde per jaar (als honorarium plus kostenvergoeding) met daarnaast een vergoeding voor de grondstoffen. Terecht hebben in de naoorlogse jaren de collegae J. A. K o n i n g en M. H. P. S i t s e n op een nieuwe basis voor de honorering aangedrongen. Het is hun verdienste geweest dat de Maatschappij tot het inzicht kwam dat een andere grondslag moest worden gezocht. Hun standpunt, waar tenslotte de ziekenfondsen mee akkoord zijn gegaan, kwam erop neer dat de vergoeding voor het honorarium van de apotheker en de vergoeding voor de kosten van salarissen van hulppersoneel en huur zouden moeten worden gesplitst. In tijden van oplopende kostenstijgingen was het zaak om een scherp onderscheid tussen deze beide grootheden te maken. Het honorarium zou, als voorheen, als een bedrag per ziel per jaar moeten worden vastgesteld, maar bij de kostenvergoeding diende als basis te worden genomen het aantal afleveringen per verzekerde. Het was immers onjuist dat een apotheker die tweemaal zoveel verrichtingen per patiënt heeft te verzorgen als een ander, toch eenzelfde bedrag per patiënt zou ontvangen. Deze grondgedachten van K o n i n g en S i t s e n zijn, overigens niet zonder slag of stoot, toch door de Maatschappij aanvaard. Dat hun visie juist is geweest, heeft de ontwikkeling in de jaren daarna bewezen. Daarmee is niet gezegd dat de onderhandelingen met de ziekenfondsen in de daaropvolgende jaren steeds vlot zijn verlopen. Integendeel: in 1955 hebben de besprekingen over de vergoedingen bijna tot een scherp conflict geleid.

Een ander belangrijk punt betrof de vraag of in de onderhandelingen ook het inkomen uit andere praktijkbestanddelen (particuliere patiënten, handverkoop) in aanmerking diende te worden genomen. Deze vraag is door de Maatschappij op de meest stellige manier afgewezen. Men heeft categorisch geweigerd bij de onderhandelingen andere gegevens te overleggen dan die welke op de ziekenfondspraktijk betrekking hadden. Het systeem van de normatieve praktijk is door de Maatschappij niet aanvaard, ofschoon de huisartsen bij hun onderhandelingen dit wel hebben gedaan.

Verschillende malen heeft de Maatschappij zich uitgesproken tegen het systeem waarbij ziekenfondsen ten behoeve van haar leden een eigen apotheek exploiteren. De in Den Haag gevestigde apotheker J. R. J a g e r B r u i n i n g heeft zich aangemeld als medewerker bij „De Volharding”, een ziekenfonds dat een eigen apotheek voor zijn leden heeft. Dit werd door „De Volharding” geweigerd, waarna collega J a g e r B r u i n i n g bij de Ziekenfondsraad in beroep ging. De Ziekenfondsraad stelde hem in het gelijk. Als gevolg hiervan zijn toen langdurige besprekingen begonnen met de Centrale Bond van Onderling beheerde Ziekenfondsen over de positie van dergelijke ziekenfondsapotheken in 's-Gravenhage, Deventer, Utrecht en Enschede. Deze besprekingen zijn thans nog niet tot een einde gekomen.

Tarieven

De Commissie voor de Tarieven zet in de naoorlogse jaren haar werkzaamheden

geheel opnieuw op. Zowel voor Taxe I (particuliere receptuur), als voor Taxe II (specialités) worden regelmatig nieuwe prijswijzigingen rondgezonden.

Het Ziekenfondstarief, dat de basis vormt voor de grondstoffenvergoeding van de ziekenfondsen, wordt voortdurend aangepast, zowel aan de veranderende prijzen als ook aan de bepalingen die door de Onderhandelingscommissie worden voorgesteld. Voor de behandeling van de ziekenfonsaangelegenheden hebben vertegenwoordigers van de ziekenfondsen een plaats gekregen in de Commissie voor de Tarieven; ook de farmaceutisch adviseur van de Ziekenfonsraad woont deze vergaderingen bij.

Belangwekkend is nog te vermelden dat in 1957 een poging is gedaan, de winstmarge op de verpakte geneesmiddelen te vervangen door een honorarium, waarbij veranderingen in de kosten zouden kunnen worden verwerkt. Dit systeem werd echter door de leden afgewezen.

Financiën van de Maatschappij

Toen de Maatschappij na de oorlog in rechten werd hersteld stond men voor de vraag hoe de financiële verplichtingen uit het verleden moesten worden geregeld. Het geldelijk bezit van de Maatschappij was, behalve uit het Ondersteuningsfonds, Toeslagfonds, Greshoff-fonds enz. ook samengesteld uit twee andere fondsen, namelijk het Reservekapitaal en de Weerstandskas. De bijdragen van de leden aan deze twee laatste fondsen moesten echter, indien ze aan het eind van het jaar niet waren gebruikt voor het doel waarvoor ze waren gegeven, reglementair worden terugbetaald. Na de oorlog bleek echter dat de gelden van deze fondsen in hoofdzaak waren belegd in de N.V. Vereenigde Nederlandsche Apotheken en deze beschikte niet over liquide middelen. Als de leden van de Maatschappij van hun recht op terugbetaling zouden gebruik maken, zouden zowel de Maatschappij als de N.V. V.N.A. in grote moeilijkheden komen. Aan de andere kant was er een aanzienlijke oorlogsschade ontstaan door het beheer van de Apothekerskamer. Deze schuld diende te worden afgeboekt, hetgeen niet zonder meer kon gebeuren omdat de fondsen, strikt genomen, geen eigendom van de Maatschappij waren.

Het Reservekapitaal, als fonds destijds gesticht om de Maatschappij in bijzondere omstandigheden te kunnen doen beschikken over voldoende geldmiddelen, was bijeengebracht door jaarlijkse stortingen van de leden. In wezen waren deze bijdragen niets anders dan leningen. Het Reservekapitaal werd in 1947 stilgelegd. Hetzelfde geschiedde met de Weerstandskas, waarin door de apothekers $\frac{1}{4}$ pCt. van hun ziekenfondshonorarium was gestort om gelden te fourneren voor ziekenfondszaken. De Algemene Vergadering van 1950 nam tenslotte een resolutie aan waarin werd uitgesproken dat de gelden van de crediteuren-leden van het Reservekapitaal en de Weerstandskas aan de Maatschappij in eigendom behoorden te worden overgedragen. Als gevolg hiervan is aan de leden individueel verzocht het bedrag van hun vordering aan de K.N.M.P. te schenken. Van het Reservekapitaal is toen het schadebedrag afgeboekt dat de Maatschappij heeft geleden door de

Apothekerskamer; het restant is aan de N.V. V.N.A. ter beschikking gesteld als basiskapitaal. Hetzelfde geschiedde met de Weerstandskas.

In 1947/48 werden opgericht de Kas Bijzondere Doeleinden, bestemd voor sanering, noodzakelijke penetratie, bestrijding van misstanden op farmaceutisch gebied, hulp aan steunbehoevende gebieden enz., en de Kas Ziekenfonsaangelegenheden. In beide kassen werd à fonds perdu gestort. Naast deze fondsen bestonden nog verschillende andere. In 1952 wordt een poolvorming van de meeste dezer fondsen voorgesteld en aanvaard, waardoor de financiële situatie van de Maatschappij overzichtelijker werd. Enkele bijzondere fondsen bleven apart bestaan, waaronder het uit 1887 daterende Ondersteuningsfonds, dat door een aparte commissie wordt beheerd en in 1954 weer op peil was gebracht. Aan het Ondersteuningsfonds werd in 1949 toegevoegd het bezit van het in 1902 opgerichte fonds Waarneming bij overlijden. Door deze reorganisatie werd een gezonde grondslag geschapen voor de objecten die korte tijd later zouden worden opgevat.

Studie en studenten

In 1949/50 werd met de A.N.P.S.V. contact gelegd en daarna in meer uitgebreide vorm met de afzonderlijke farmaceutische studentenverenigingen in de vier universiteitssteden. In 1952 gingen de gedachten uit naar een mentorschap voor de jonge collega's. Dit idee was al eerder gepropageerd door het Hoofdbestuur en had toen een storm van verontwaardiging ontketend.

In de jaren 1959/60 bleek onder de leden onrust te bestaan over het geringe aantal studenten. De lange duur van de studie schrikt de meesten af, zodat er steeds minder apothekers zullen komen. Prof. S o r g d r a g e r merkt op dat de afstand tussen de praktijk en de opleiding zo groot is dat die bijna niet is te overbruggen. Nu kan men de opleiding gaan aanpassen, maar dan dreigt deze een studie voor een vakdiploma te worden en komt het universitaire karakter in gevaar.

Ook in de jaarredes van de voorzitter in 1959 en 1961 werd aandacht besteed aan het tekort aan apothekers. Aanleiding hiertoe was een voorstel van het Departement Amsterdam „het Hoofdbestuur uit te nodigen al die stappen te ondernemen, die ertoe kunnen leiden uit het nu reeds bestaande en in de toekomst nog veel meer dreigende tekort aan apothekers te geraken”. Het Hoofdbestuur zegt in zijn preadvies dat het zich in de afgelopen jaren reeds verschillende malen met dit vraagstuk heeft beziggehouden en met diverse instanties heeft gesproken, die in dit opzicht de helpende hand kunnen bieden. Het zegt toe daarmee voort te zullen gaan en tevens alle verdere mogelijkheden te onderzoeken die ten dienste staan. Met medewerking van enkele hoogleraren is een folder samengesteld waarin aan de eindexaminandi van het V.H.M.O. voorlichting over de studie in de farmacie wordt gegeven.

In 1961 wordt besloten een boekwerk uit te geven voor pas afgestudeerden over de verschillende diensten der K.N.M.P. Dit zal binnenkort gaan verschijnen.

Geschiedenis van de farmacie

De Commissie voor de Geschiedenis herleefde na de oorlogsjaren; een aantal publikaties zag het licht in het *Pharmaceutisch Weekblad*. Tevens organiseerde de Commissie verschillende malen ter gelegenheid van een Algemene Vergadering een historische tentoonstelling.

Apothekersassistenten

In de Statuten van 1946 is reeds met een vooruitziende blik bepaald dat het Hoofdbestuur met toestemming van het Vertegenwoordigend College collectieve arbeids-overeenkomsten mag aangaan. Het zou nog 18 jaar duren voordat de overeenkomst met de assistenten over honorering en andere arbeidsvoorwaarden in deze vorm zou worden gegoten. Tot die tijd werden deze overeenkomsten als een z.g. Bindende Loonregeling goedgekeurd door het College van Rijksbemiddelaars. Dergelijke overeenkomsten kwamen tot stand in een commissie van apothekers en apothekers-assistenten, die in 1949 reeds bestond en zich bezighield met het opstellen van een mantelcontract, waarin salariëring en arbeidsvoorwaarden werden geregeld.

Daarnaast werd de pensionering van de assistenten in studie genomen. Men wenste in beginsel pensionering op basis van een percentage van het salaris, waarbij de „backpay” evenals een deel der „coming service” voor rekening van de apothekers zou komen.

In 1957, dus 8 jaar later, aanvaardt de Algemene Vergadering in principe een pensioenregeling, maar deze zal eerst in werking treden als vaststaat dat de fondsen het op hun sector drukkende deel meebetalen en de prijzen in de particuliere sector kunnen worden verhoogd. De fondsen distantiëren zich in het begin van de „backpay”, maar toch treedt het pensioenfonds op 1 oktober 1957 in werking. In 1959 blijken er 3300 assistenten te zijn, onder wie 1500 ouder dan 30 jaar en dus premieplichtig zijn en 1800 jonger dan 30 jaar. De apothekers droegen in 1958 f 1.230.000,— bij, de deelnemers f 310.000,—. Uitkering werd verleend aan ruim 150 assistenten. De „backpay” bleek veel groter te moeten zijn dan de geschatte f 4.000.000,— en op f 9.000.000,— te moeten worden gesteld.

De ziekenfondsen worden tenslotte bereid gevonden een evenredig deel van de „backpay” aan de apothekers te vergoeden in een aantal jaarlijkse termijnen. Intussen is de geldontwaarding er de oorzaak van dat de „backpay” een nog jarenlang durend probleem vormt.

Vóór de inwerkingtreding van het pensioenfonds werd zo nodig aan behoeftige assistenten een uitkering gegeven uit het toeslagfonds; assistenten ouder dan 65 jaar kregen in die jaren f 1.200,—. Mannelijke gehuwde assistenten kregen een weduwen- en wezenverzekering waarvan het risico door een verzekeringsmaatschappij werd gedekt.

Het tekort aan assistenten is verschillende malen door enquêtes vastgesteld. Naast de Commissie voor de Opleiding tot Apothekers-assistent(e), ingesteld voor het behartigen van alle zaken die verband houden met de opleiding, hielden ver-

schillende tijdelijke commissies zich met dit probleem bezig. Er is propaganda gemaakt voor het beroep.

In 1961 wordt in Amsterdam begonnen met een opleiding aan een door het departement ingestelde cursus, waarbij de leerlingen werkzaamheden in de apotheek verrichten en daarvoor enig zakgeld ontvangen. Het blijkt dat de voorwaarden bij de verschillende opleidingen in het land sterk uiteenlopen. Na gedurende enkele jaren vergeefse pogingen daartoe te hebben gedaan, krijgen in 1965 drie opleidingscursussen rijkssubsidie op basis van de Wet op het Nijverheidsonderwijs. Deze cursussen zijn gevestigd te Rotterdam, 's-Gravenhage en Tilburg. Het ziet ernaar uit dat vele grotere cursussen zullen volgen. Om de kleinere particuliere opleidingen en opleiders financieel tegemoet te komen zijn vele departementen ertoe overgegaan de opleiders een subsidie toe te kennen voor elke assistente die slaagt. In 1966 wordt deze regeling overkoepeld door een overigens bescheiden landelijke regeling, die voor alle departementen geldt en die is vastgelegd in Bindend Besluit 003.

Om in de apotheek meer gespecialiseerde krachten te krijgen en ook om het beroep van apothekersassistent aantrekkelijker te maken door hieraan meer perspectief te geven, wordt in enkele plaatsen een voortgezette cursus geneesmiddelenonderzoek gegeven. Ook wordt met medewerking van de Leidsche Onderwijsinstellingen in sommige steden een voortgezette opleiding gerealiseerd voor receptuur en geneesmiddelwerking.

Het gedetailleerde programma voor het examen voor apothekersassistent is in 1966 door de Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen vastgesteld op een advies, dat enkele jaren daarvoor is uitgebracht door de examencommissies.

Collectieve voorlichting

Het Departement Gelderland komt in 1951 met het volgende voorstel: uitgaande reclame, niet in begeleiding van een geneesmiddel, die ten doel heeft de aandacht te vestigen op één bepaalde apotheek, is verboden; collectieve reclame in de vorm van algemene voorlichting dient te worden bevorderd.

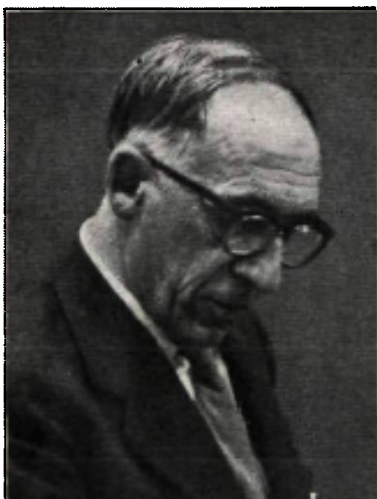
Er zal een Commissie voor Collectieve Voorlichting worden ingesteld en de secretaris van het Hoofdbestuur zal zich erop toelleggen, de K.N.M.P.-mededelingen frequenter te laten verschijnen en hierin zoveel mogelijk informatie aan de leden te geven. Al is dit nog niet direct effectief, toch wordt hierdoor een beter contact gevormd en krijgen de leden meer inlichtingen dan zij ooit hebben gehad.

Men vraagt zich af of het niet nuttig zou zijn dat het Hoofdbestuur zich voorziet van een journalistiek deskundige. In 1952 brengt de Commissie verslag uit en legt de principiële richtlijnen ter goedkeuring aan het Hoofdbestuur voor. Het Hoofdbestuur verzoekt deze richtlijnen nader uit te werken, alsmede de mogelijkheid te bezien om de etalages van apotheken voor voorlichting te benutten, een en ander vergezeld van een kostenbegroting. J. W. v a n N u n e n rapporteert over de inrichting van etalages. De Commissie krijgt tot taak het organiseren van de

voorlichting aan de overheid, de artsen en het publiek: Er zijn evenwel weinig financiën beschikbaar, zodat in 1954 weer wordt gevraagd om meer voorlichting in de pers over ons beroep en om een bijblad van het *Pharmaceutisch Weekblad* waarin praktijkmededelingen, ingezonden stukken, Stichtingsmededelingen, mededelingen van het Hoofdbestuur enz. zouden moeten worden opgenomen. Men komt echter niet verder; enige jaren achtereen verschijnt voor „public relations” f 1,— op de begroting, pro memorie. Wel wordt een reglement voor de Commissie vastgesteld. Tenslotte wordt in 1964 de heer C. Knijff als journalistiek deskundige aangetrokken. De Commissie wordt opnieuw in het leven geroepen en organiseert thans te zamen met de heer Knijff, naast contacten met de publiciteitsmedia, tal van andere activiteiten (affiche, sluitzegel, folders).

Pharmaceutisch Weekblad

Het laatste nummer van het *Pharmaceutisch Weekblad* dat in de oorlog verscheen (in 1942) was gewijd aan het 100-jarig bestaan van de Maatschappij. In 1945 herrees ook het *Pharmaceutisch Weekblad*, met Prof. Dr. E. H. Vogelenzang als Hoofdredacteur, bijgestaan door een Commissie van Redactie. Het verscheen voorlopig eenmaal in de veertien dagen.

Prof. Dr. E. H. Vogelenzang

Prof. Dr. J. A. C. van Pinxteren

In 1960 wordt Prof. Dr. J. A. C. van Pinxteren voorzitter van de Commissie van Redactie. In 1966 wordt hij opgevolgd door Prof. Dr. F. H. L. van Os.

In 1964 verscheen de honderdste jaargang van het *Pharmaceutisch Weekblad*. De geschiedenis van het weekblad werd door Prof. Dr. C. G. van Arkel in het nummer van 1 januari 1965 geschreven.

In 1964 slaagde men erin het weekblad weer eenmaal per week te laten verschijnen.

Internationale betrekkingen

Als nationale vereniging, lid van de Fédération Internationale Pharmaceutique, ontving de Maatschappij het F.I.P.-congres in 1949 en in 1964. Nederland levert vanouds de Algemeen Secretaris van de F.I.P. en zo waren achtereenvolgens Dr. T. Potjewijd, C. O. Bierman, Dr. J. W. Birza, Dr. J. H. M. Winters en J. F. Kok in de laatste vijftientig jaar als zodanig werkzaam.

Ook Nederland is partner in de Europese Economische Gemeenschap. Wat de farmacie betreft, nam de Maatschappij in 1965 deel aan de bespreking met de E.E.G.-Commissie te Brussel, waar de volgende richtlijnen met betrekking tot apothekers en apotheken op de agenda stonden:

1. concept-richtlijnen met betrekking tot de realisering van de vrijheid van vestiging voor apothekers;
2. concept-richtlijnen aangaande de onderlinge erkenning van de diploma's en de harmonisatie van de opleiding;
3. concept-richtlijnen voor de coördinatie van wettelijke bepalingen met betrekking tot de beroepsuitoefening.

Op 26 januari 1965 wordt een richtlijn betreffende de aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen inzake farmaceutische specialités aangenomen.

In 1966 wordt bij de Tweede Kamer het wetsontwerp inzake de Europese Farmacopee ingediend.

Conclusies

De eerste conclusie uit het bovenstaande moet wel zijn dat het tot 1949 heeft geduurd voordat de Maatschappij zich had hersteld van de schadelijke gevolgen van de tweede wereldoorlog. Eerst in dat jaar komen grote plannen tot uitvoering.

Sinds 1952 wordt voortdurend naar voren gebracht dat een beter contact gewenst is tussen de leden en het Hoofdbestuur. De leden kunnen onvoldoende kennis nemen van hetgeen in de Maatschappij gebeurt. Pogingen tot reorganisatie van de Maatschappij hebben dit bezwaar nog niet geheel ondervangen. Voorzitter Martens spreekt in zijn rede in 1966 opnieuw over deze moeilijkheden in de volgende bewoordingen: „Men dient zich af te vragen of de structuur van de Maatschappij en de interne organisatie en coördinatie wel voldoende zijn meegegroeid, want zonder dit loopt het Hoofdbestuur bijvoorbeeld grote kans in een geïsoleerde positie te geraken, te ver van de leden af te staan en te weinig te weten wat er onder de leden leeft”.

Voorts dient de conclusie te worden getrokken dat de uitvoering van vele plannen vaak veel tijd vergt, hetgeen voorzitter Martens in 1963 al signaleerde en als volgt omschreef: „Het voeren van een algemeen beleid verloopt des te moeilijker en des te trager naarmate meer instanties buiten de K.N.M.P. bij de uitvoering worden betrokken”. En hij gaat verder met de volgende waarschuwing: „Wanneer binnenkort de nieuwe Wet op de Geneesmiddelenvoorziening in wer-

king treedt en het Hoofdbestuur op grond daarvan bepaalde vraagstukken onder ogen zal hebben te zien, dan is er geen enkel Hoofdbestuurslid meer dat de periode heeft meegemaakt waarin het intern overleg tussen de overheid en de K.N.M.P. is gevallen, welk overleg mede tot de huidige wetstekst heeft geleid. En wanneer straks na 1968 de liberalisatie van het apothekersberoep in het Europa van de Zes zijn begin zal vinden, dan zal waarschijnlijk niemand dergenen, die dan de K.N.M.P. leiden, deelgenoot zijn geweest van de besprekingen die in de jaren 1957 en 1958 in dit verband als eerste verkenningen zijn gevoerd”.

Eremedaille

Op de buitenzijde van het gedenkboek van de Maatschappij wordt de oude eremedaille afgebeeld. In 1952 vervaardigde de medailleur Gutter swijk een nieuwe penning die bij een jubileum van 50 jaar apotheker en aan enkelen bij 40 jaar apotheker wordt uitgereikt. Aan de ene zijde staat een oude Nederlandse apotheek afgebeeld, vrij naar de titelprent van de Alkmaarse Farmacopee, op de keerzijde een Delfts waterkarafje.

In 1955 werd een medaille van verdienste ingesteld met dezelfde voorzijde en op de keerzijde „wegens grote verdienste aan” met naam en datum daaronder gegraveerd. Deze medaille van verdienste is in de loop der jaren uitgereikt aan:

1955: M. H. P. Sitsen † 1960

1957: I. J. A. M. Nieuwenhuis † 1965

1957: J. A. Koning † 1960

1960: Prof. Dr. E. H. Vogelenzang

1961: Prof. Dr. D. van Os

1965: J. F. Kok

1965: Prof. Dr. J. A. C. van Pinxteren

Tenslotte zou ik dit overzicht willen besluiten met een zinsnede uit een rede van voorzitter Van Tilburg uit 1952, gericht tot toekomstige Hoofdbesturen: „Doe het met beleid, doe het met wijsheid en ga dan Uw gang maar”.

Literatuur:

Arkel, C. G. van, Pharmaceutisch Weekblad 1864 — 1964; *Pharm. Weekblad* 100 (1965) 6.
Berg, J. van den, Rede uitgesproken ter gelegenheid van de 100ste Algemene Vergadering te Haarlem op Dinsdag 7 Juni 1955; *Pharm. Weekblad* 90 (1955) 466 — 474.

Nieuwenhuis, Ign., Rede uitgesproken ter gelegenheid van de herdenking van het 100-jarig bestaan van de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der Pharmacie op 12 November 1946 te Amsterdam; *Pharm. Weekblad* 81 (1946) 510 — 518.

Wittop Koning, D. A., De Nederlandsche Maatschappij ter Bevordering der Pharmacie 1842 — 1942, benevens overzicht der Nederlandsche Pharmaceutische tijdschriften van 1755 tot heden. D. B. Centen's Uitgevers-Maatschappij N.V., Amsterdam 1948.

Wittop Koning, D. A., De nieuwe erepenning van de K.N.M.P.; *Pharm. Weekblad* 87 (1952) 848.

Februari 1967.

Aperçu sur le passé pharmaceutique de Charleroi (*)

par A. GUISLAIN, docteur en pharmacie

Créée de toutes pièces pour des raisons militaires, la forteresse de Charleroi ne s'éveille que lentement à la vie sociale.

En 1671, est établi le Magistrat de Charleroi, composé d'un mayor, de deux échevins, d'un greffier et d'un huissier. Pour subvenir aux dépenses nécessitées par cette institution, une taxe sur les denrées alimentaires est imposée ainsi qu'un contrôle des poids et mesures. La marque de jauge de Charleroi figure une fleur de lys. C'est à cette époque d'ailleurs que Charleroi est pourvu d'armoiries : d'argent à la fleur de lys de gueules.

L'étalon prescrit par l'ordonnance du 13 août 1671 est la livre de Namur. Plus tard, en 1686, le roi d'Espagne renouvelle l'ordonnance sur les poids et mesures et donne, pour marque de jauge, le lion de Namur. (1)

Charles II voulant mettre fin à certains abus et désordres, résultant de l'état permanent de guerre où se trouvait Charleroi, publie un édit politique, en date du 9 septembre 1693. La question des poids et mesures y est reprise. On y défend aussi le charlatanisme en matière de chirurgie et de médecine. (2)

Cet édit n'eut pas de conséquences, puisque la ville retombe presque aussitôt aux mains des Français, repasse à l'Espagne, est occupée par les Hollandais, puis cédée à l'Autriche.

L'occupation autrichienne est confirmée par le traité d'Aix-

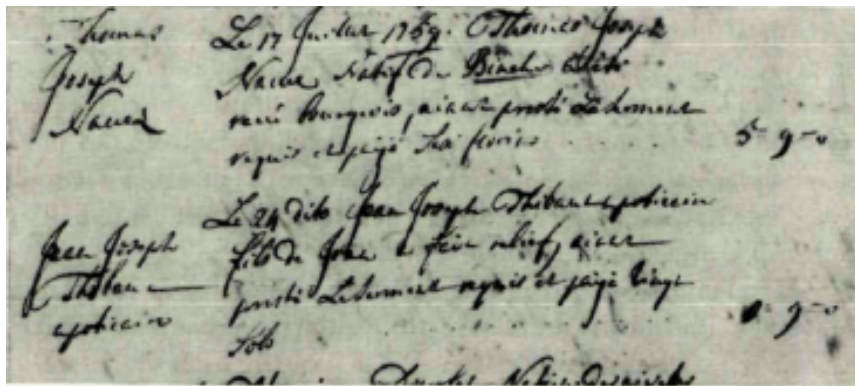
(*) Communication présentée à la réunion du Cercle Benelux d'histoire de la pharmacie du 15 octobre 1966, à Charleroi.

la-Chapelle, en 1748. Traité qui comporte, entre autres clauses, la démolition de la forteresse.

Ce démantèlement qui favorise le peuplement et l'installation de nouvelles activités, va permettre à la cité de connaître enfin la paix et un début de prospérité pendant près d'un demi-siècle.

Par sa position géographique favorable, Charleroi, située aux marches de la Principauté de Liège et du Comté de Namur, toute proche du Brabant et du Hainaut, prend peu à peu l'allure d'un centre commercial et industriel, d'un centre d'échanges vis-à-vis des petites villes et bourgades qui l'entourent, grâce à ces deux marchés hebdomadaires.

Le 24 juillet 1759, Jean-Joseph Thibaut, apothicaire, fait relief de bourgeoisie, c'est-à-dire qu'il rachète les droits de bourgeoisie de son père Jean, et prête le serment requis. C'est le premier phar-

Extrait du Registre de Bourgeoisie de la Ville de Charleroi

macien connu de la cité qui, à cette époque, compte environ deux mille habitants. (3) Plusieurs Thibaut sont cités comme échevins de la ville : Jean-Baptiste, en 1756 ; Jacques-Joseph et Baudouin-Joseph, en 1783. (1)

Un certain François Dereusme, natif de Nivelles, apothicaire et marchand de couleur, acquiert également les droits de bourgeoisie et prête serment, le 7 octobre 1786. A ce moment, Charleroi compte 3.500 habitants. (3)

Quelques années auparavant, les apothicaires de Namur se plaignaient au procureur général, de ce que seuls dans tout le Comté

de Namur, ils étaient soumis à une épreuve de capacité et aux inspections, alors que “ ceux qui s'installent en province ou à Charleroy y échappent ”. (4)

En 1789, la révolution brabançonne. L'administration décide d'y contribuer par des dons patriotiques. Des collectes sont organisées. Y figure comme souscripteur : l'apothicaire Fonson, pour une valeur de 30 florins, somme équivalente aux médicaments fournis aux soldats malades de la troupe patriotique dans l'hôpital de la ville. (5)

Pierre-Antoine Fonson, originaire de Mons, établi apothicaire et droguiste, à Charleroi, avait acquis les droits de bourgeoisie, le 3 juillet 1788. (3)

En 1793, nouvelle souscription patriotique “ pour subvenir aux dépenses que doit faire le trésor royal de Sa Majesté l'Empereur et Roi, à cause des circonstances de la présente guerre ”.

Nous y trouvons, à la date du 23 décembre 1793 : M. Thibaut, pharmacien à Charleroi, pour une somme de 13 fl. 1 s. 4 d.; à la date du 30 décembre 1793, M. Fonson, pharmacien à Charleroi, pour une somme de 6 fl. 6 s. (1)

La Révolution française balaye tous les privilèges de l'Ancien régime, abolit le protectionnisme, le système tracassier des douanes intérieures, apporte à la ville son unité administrative et lui assure son plein épanouissement en l'intégrant dans un vaste marché européen.

Rattachée au Hainaut en 1795, Charleroi devient sous-préfecture du département de Jemappes. Conformément à la Constitution, s'établit un contrôle de l'exercice des professions médicales. Par arrêté du préfet, une commission est chargée d'examiner les candidats pharmaciens.

Désormais, “ tous les citoyens qui depuis l'entrée des troupes de la république dans la ci-devant Belgique tiennent boutique ouverte de pharmacie, préparent et vendent des médicaments doivent dans le terme de trois mois subir un examen au chef-lieu de la sous-préfecture de leur arrondissement ”. (6)

Le premier diplôme officiel délivré à un pharmacien de Charleroi est celui de Charles-Joseph Dupret, le 14 vendémiaire de l'an XI. Il s'installe sur la place Verte, dans la maison natale de François-Joseph Navez. Ce grand peintre carolorégien a représenté,

Département de Semmapur

Arrondissement communal de Charleroy

Les Membres de la Commission établie à Charleroy Conformément à l'arrêté de la préfecture du Département de Semmapur, en date du 22 floréal an 10 ayant examiné le Citoyen Charles Joseph Dupret, qui demandait à Subir les examens spécifiés par le paragraphe 3 dudit arrêté, pour pouvoir Exercer librement et Sous la garantie du Gouvernement, la pharmacie.

Après l'avoir interrogé Sur toutes les parties de l'art pharmaceutique, Sur la Botanique, et particulièrement Sur la Connaissance des Simples qui sont en usage, après l'avoir interrogé Sur la matière médicale des Drogues, Exot. indigènes, & qu'exotiques, après l'avoir invité d'exécuter en notre présence plusieurs Compositions Chimico-pharmaceutiques et finalement après lui avoir fait subir l'épreuve nécessaire à nous Constater qu'il était Versé dans la langue latine, pour Exécuter les ordonnances écrites en cette langue, ainsi que les Compositions rapportées par les auteurs; lui avons décerné le présent

entouré de sa famille, le pharmacien Auguste-Donat de Hemptinne, premier directeur de l'Ecole de pharmacie de l'Université libre de Bruxelles.

La loi du 21 germinal de l'an XI allait bientôt apporter l'unité dans l'organisation de la profession, assurer au pharmacien un enseignement universitaire et les connaissances scientifiques indispensables.

En 1813, Charleroi compte près de 5.000 habitants. Un bureau consultatif pour l'industrie, les manufactures et le commerce y est installé. En fait partie, le pharmacien Charles Dupret qui avait créé une fabrique de sucre dans la cité. (7)

Sous le régime hollandais, les nouvelles réglementations de 1818 font retomber la profession en discrédit.

Pour réagir contre cette situation, des unions pharmaceutiques se créent, dès 1835, dans les principales villes du pays à l'instigation des pharmaciens d'Anvers.

L'Union pharmaceutique de l'arrondissement judiciaire de Charleroi est fondée le 20 août 1846. Joachim Piscart, né à Marchienne en 1782, d'un père pharmacien à Fontaine-l'Evêque, en devient le premier président. Fixé à Charleroi, en 1812, il se dévoua particulièrement à donner ses soins aux blessés amenés dans les murs de la ville, après les batailles de Ligny et de Waterloo. (8)

Comme autres membres fondateurs, nous trouvons : Charles Pasquier, vice-président; Victor Gorinplot, secrétaire qui après quelques années d'installation à Charleroi s'occupa surtout de verrerie, à Jumet, et comme trésorier, Alexandre Lottin.

Un pharmacien, issu d'une famille gantoise fixée dans le Hainaut à la fin du XVIIe siècle, né à Namur en 1823, décédé à Bruxelles en 1907, installé à Charleroi en 1848, marque de sa forte personnalité la pharmacie belge tout entière au cours de la seconde moitié du XIXe siècle.

Désiré-Alexandre Van Bastelaer, qui avait entrepris des études de philosophie, donne cours dans une institution privée de Tournai. Sur les conseils de son ami Gorinplot, il prépare pendant ses loisirs les examens de pharmacie qu'il réussit en 1845. Docteur en sciences naturelles deux ans plus tard, il devient chimiste expert de la ville et du tribunal de Charleroi. Il s'occupe d'analyses pour les industriels de la région, de falsification des denrées alimentaires et de

toxicologie. Ses travaux professionnels sont particulièrement remarquables. Il est appelé à présider l'Union pharmaceutique de Charleroi en 1867, l'Association pharmaceutique belge en 1884, l'Académie royale de médecine en 1899. Fêré d'histoire locale, on lui doit de nombreuses études dans ce domaine. Il est nommé président de la Société paléontologique et archéologique de Charleroi. (9)

Comme archéologue et historien, il eut des démêlés parfois violents avec Godefroid Kurth, sur un sujet toujours à la pointe de l'actualité d'ailleurs : l'origine de la frontière linguistique.

Une dynastie de pharmaciens, originaire de Fleurus, les Pasquier, illustra également la pharmacie et le pays de Charleroi, en cette même seconde moitié du XIXe siècle.

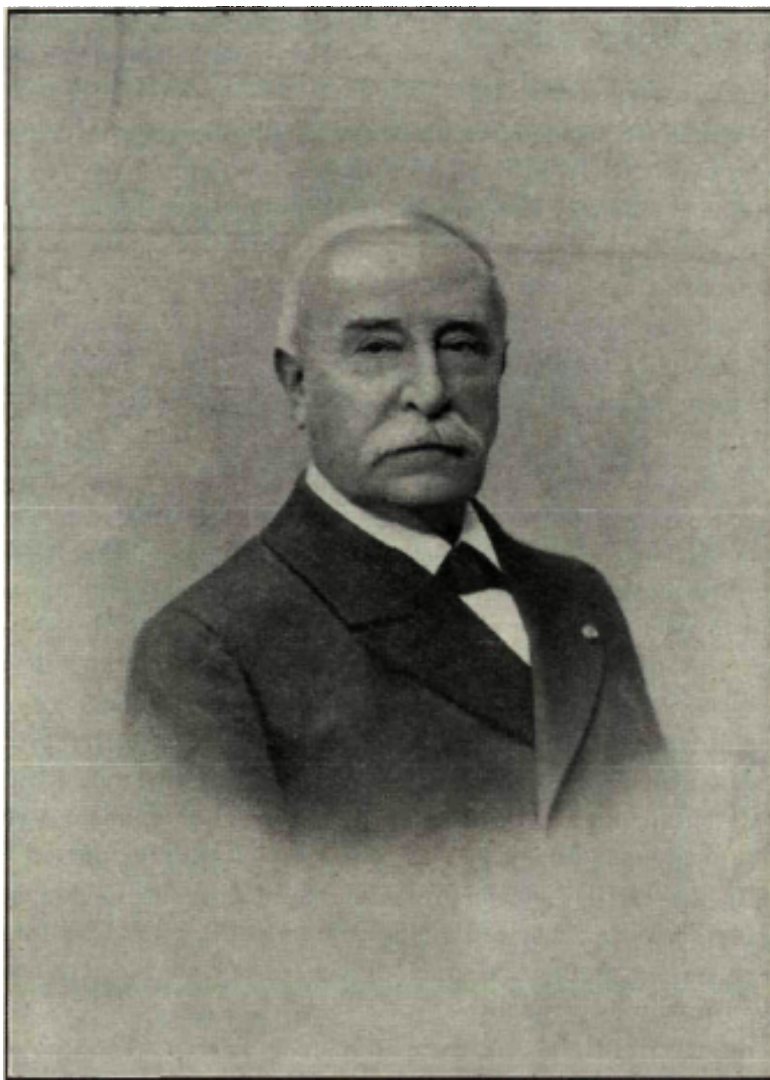
Auguste-Victor Pasquier (Fleurus 1808 - Namur 1874), pharmacien comme son père, participe activement aux journées de septembre 1830, avec son cousin Jean-Baptiste, pharmacien également.

Chargé de diriger la pharmacie de l'hôpital d'Ypres, il poursuit sa carrière à l'armée, enseigne à l'Ecole de pharmacie et à l'Ecole vétérinaire de Liège, est nommé répétiteur à l'Ecole militaire. Président de l'Association générale pharmaceutique, vice-président de l'Académie royale de médecine, il publie le résultat de ses travaux sur des questions d'hygiène et de chimie, de ses recherches sur l'histoire de la pharmacie.

Son frère, Charles Pasquier (Fleurus 1819 - Châtelet 1900), très actif au point de vue professionnel, vice-président de l'Union pharmaceutique de Charleroi et un de ses membres fondateurs. On lui doit de nombreuses recherches sur les substances toxiques. (10)

Un de ses fils devient professeur à l'Université de Louvain, tandis qu'un autre, Charles Pasquier, né en 1802, est un des fondateurs et un des premiers chargés de cours à l'Ecole de pharmacie de l'Université de Bruxelles.

En 1897, l'Union pharmaceutique de l'arrondissement judiciaire de Charleroi, qui compte près d'une centaine d'adhérents, décide de publier un bulletin mensuel pour augmenter encore les rapports de bonne confraternité entre ses membres. Ces rapports amicaux, elle s'est efforcée de les maintenir jusqu'à nos jours. (11)

Désiré-Alexandre Van Bastelaer (1823-1907)
Président de l'Union pharmaceutique de Charleroi (1867)
Président de l'Association générale pharmaceutique (1884)
Président de l'Académie royale de médecine (1899)
Président de la Société archéologique de Charleroi (1872)

BIBLIOGRAPHIE

- (1) D.-A. VAN BASTELAER, « Collection des actes de franchises, de privilèges et d'octrois accordés spécialement à la ville de Charleroi par ses souverains depuis sa fondation », 6e fascicule, Mons, 1878.
 - (2) *Idem*, 1er fascicule, Mons, 1868.
 - (3) Registre où sont enregistrés les noms de personnes qui sont reconnues pour bourgeois de la ville et faubourgs de Charleroi (1714-1794). Archives de la ville de Charleroi.
 - (4) P. MASOIN, *Les professions médicales dans le Pays de Namur sous l'Ancien Régime*, Anvers, 1924.
 - (5) D.-A. VAN BASTELAER, « Collection des actes de franchises, de privilèges et d'octrois accordés spécialement à la ville de Charleroi par ses souverains depuis sa fondation », 3e fascicule, Mons, 1871.
 - (6) A. GUISLAIN, *Contribution à l'histoire de la Pharmacie en Belgique sous le Régime français* (1794-1814), Bruxelles, 1959.
 - (7) R. DARQUENNE, *Histoire économique du département de Jemappes*, « Mémoires et publications de la Société des arts et des lettres du Hainaut. », 79e volume, 1er fascicule, 1965.
 - (8) *Journal de Pharmacie de la Société de Pharmacie d'Anvers*, tome XXII, 1866.
 - (9) Jacques BREUER, *Biographie nationale*, tome XXVI.
 - (10) Dr Victor JACQUES, *Biographie nationale*, tome XVI; V. ERNEST, *Les Volontaires de Carolorégie en 1830*.
 - (11) *Bulletins de l'Union pharmaceutique de l'arrondissement judiciaire de Charleroi, de 1897 à 1907*.
-

Flacons à eau colorée pour devanture. XIXe siècle.

Une exposition d'art pharmaceutique à Charleroi

Les 15 et 16 octobre 1966, le Cercle Benelux d'histoire de la pharmacie réunissait ses membres dans la ville de Charleroi, qui fêtait cette année son tricentenaire.

A cette occasion, les organisateurs avaient réussi à faire revivre dans le décor grandiose du nouvel Institut national du verre, les époques révolues de la pharmacie d'autrefois.

Axée en particulier sur le matériel et les objets pharmaceutiques en verre — Charleroi est terre de verriers — cette exposition groupait en un ensemble du meilleur goût, un lot impressionnant de bocaux de couleur, ces vases de vitrine ou « show globes » apparus en Angleterre dans la seconde moitié du XVIIIe siècle et qui se répandirent sur le continent avec l'éclairage au gaz. Flacons à quatre pans dits allemands avec étiquette peinte et émaillée, bouteilles de toutes espèces, appareils de laboratoire : cornues, pipettes, séparateurs, entonnoirs... ustensiles divers, biberons, urinaux, tire-lait, ventouses... le tout en verre soufflé de différentes époques, complétaient cet ensemble à la fois fragile et transparent.

Autres produits dérivés de l'art du feu : vases en céramique italienne, albarels et chevettes polychromes aux reflets irisés et métalliques, pots-canon de Delft aux décors traditionnels, faïences françaises primitives, jarres espagnoles aux armes monastiques. La porcelaine aussi, empire ou romantique, décorée sobrement ou avec emphase, était représentée par des canards, tasses pour malades, crachoirs, plats à saignée et autres ustensiles à soulager le malade d'un besoin naturel et parfois salutaire.

Mortiers de toutes tailles, objets en étain, mesures et clystères, balances et séries de poids de formes les plus variées, séparés ou emboîtés les uns dans les autres, microscopes, gravures, peintures, sculptures, enseignes et autres curiosités achevaient de conquérir le profane le plus réfractaire.

Une vitrine centrale montrait un choix de documents se rapportant à l'histoire de la pharmacie à Charleroi : registre des bourgeois de la ville où figure l'inscription du premier apothicaire connu (1759), arrêtés du préfet du département de Jemappes sur l'exercice de la pharmacie, diplômes, certificats, manuscrits divers, vieux cahiers de cours ou de recettes ayant appartenu au pharmacien D.-A. Van Bastelaer (1823-1907).

De nombreux livres, écrits et notes scientifiques d'intérêt professionnel et d'histoire locale publiés par ce pharmacien archéologue qui fut président de l'Union pharmaceutique de Charleroi et de l'Association pharmaceutique belge étaient d'ailleurs exposés, d'autre part, dans les locaux de l'Union pharmaceutique de Charleroi.

Notons pour terminer que cette exposition était organisée sous le patronage de la province de Hainaut et de la ville de Charleroi, avec la collaboration du Cercle royal d'archéologie et de l'Union pharmaceutique de Charleroi.

A. G.

Résumé

D. A. Wittop Koning; La Société Royale de Pharmacie des Pays Bas dans les derniers vingt cinq années.

Dans son livre *Nederlandsche Maatschappij ter Bevordering der Pharmacie 1842-1942* l'auteur traite l'histoire de la Société de Pharmacie Néerlandaise dans les cents années de son existence. Maintenant 25 années sont écoulées et dans le présent article les faits et gestes de la Société pendant les derniers vingt cinq années sont données.

CERCLE BENELUX D'HISTOIRE DE LA PHARMACIE
KRING VOOR DE GESCHIEDENIS DER PHARMACIE IN BENELUX

Opgericht 18 april 1950 — Fondé le 18 avril 1950

Bureau/Bestuur:

Président: I. Etienne, Verviers	President
Vice-Président: E. L. Ahlrichs, Utrecht	Vice-President
Secrétaire: Dr. E. Grendel, Gouda	Secretaris
Trésorier: E. G. Segers, Bruxelles-Brussel	Penningmeester
Administrateur: Dr. A. Guislain, Bruxelles-Brussel	Administrateur

Membres d'Honneur/Ereleden:

Dr. P. H. Brans, Rotterdam.
Dr. G. E. Dann, President Intern. Gesellschaft für Geschichte der Pharmazie, Kiel.
Dr. Apotheker L. J. Vandewiele, Gand-Gent.
Prof. Dr. A. E. Vitolo, Presidente del Associazione Italiana di Storia della Farmacia, Pisa.

Membres Bienfaiteurs/Weldoener leden:

A.P.B., Bruxelles-Brussel
Kon. Ned. Mij. ter bevordering der Pharmacie, 's-Gravenhage
Koninklijke Apothekersvereniging van Antwerpen
Et. Baudrihaye, Verviers
Boots Pure Drug Company limited, Rotterdam
S.A. Ciba, Bruxelles-Brussel
Et. Couvreur, Bruxelles-Brussel
Ophaco, Bruxelles-Brussel
S.A. Sanders, Bruxelles-Brussel
S.A. Sandoz, Bruxelles-Brussel
Specia, Bruxelles-Brussel

Membres Donateurs/Ondersteunende leden:

N.V. Handelsmij. L. I. Akker, Rotterdam
N.V. Amsterdamsche Chinine Fabriek, Amsterdam
S.A. Biergon, Liège-Luik
N.V. Kon. Pharm. Fabr. v/h Brocades Stheeman en Pharmacia, Amsterdam
Colès, Diegem
Lab. Cusi, Bruxelles-Brussel
Pharmacies Dawant, Bruxelles-Brussel
Departement Amsterdam van de K.N.M.P.
Departement Friesland van de K.N.M.P.
Departement Gelderland van de K.N.M.P.
Departement 's-Gravenhage van de K.N.M.P.
Departement Limburg van de K.N.M.P.
Departement Noord-Brabant van de K.N.M.P.
Departement Noord-Holland van de K.N.M.P.
Departement Rotterdam van de K.N.M.P.
Departement Utrecht van de K.N.M.P.
Departement Zeeland van de K.N.M.P.
Economie Populaire, Ciney
Cercle Gilkinet, Liège-Luik
P. Hahmes, Maastricht
Lab. Dr. C. Janssen, Turnhout
Lederle, Bruxelles-Brussel
Mijnhardt-Moncoeur, Moortsel-Antwerpen-Anvers
N.V. Handelsmij. Nedigepha, Amsterdam
N.V. Onderlinge Pharmaceutische Groothandel, Utrecht
Pharmacies populaires liégeoises, Liège-Luik
Pharmacies populaires de Seraing, Seraing
Pharmacies populaires, Verviers
C. N. Schmidt, Amsterdam
N.V. Dr. Willmar Schwabe, Zaandam
Syndicat pharmaceutique, Verviers
Syndicat des Pharmaciens Luxembourgeois, Luxembourg

Cotisations/Lidmaatschap:

Membres bienfaiteurs/Weldoener leden: min. 500 fr. ou f 40,—
Membres donateurs/Ondersteunende leden: min. 300 fr. ou f 25,—
Membres effectifs/Gewone leden: 100 fr. ou f 8,—

CCP belge/Belgische P.C.R.: Cercle Benelux 16 bd. Ad. Max, Bruxelles-Brussel no. 198 823

Giro: Kring voor de Geschiedenis van de Pharmacie in Benelux, Bd. Ad. Max 16, Brussel, no. 1457 38.